

Sosyal Bilgiler ile İnsan Haklar? Yurttaşlık ve Demokrasi Derslerindeki Değerlere İlişkin Ortak Tutum Ölçeği

RECOMMENDED CITATION

memjavad (2025). *Sosyal Bilgiler ile İnsan Haklar? Yurttaşlık ve Demokrasi Derslerindeki Değerlere İlişkin Ortak Tutum Ölçeği*. Turkish Psychological Scales. Retrieved from <https://tr-scales.arabpsychology.com/?p=30596>

Özet

Sosyal Bilgiler ile İnsan Hakları Yurttaşlık ve Demokrasi Derslerindeki Değerlere İlişkin Ortak Tutum Ölçeği, ilköğretim öğrencilerinin sosyal ve demokratik değerlere yönelik tutumlarının ölçmek amacıyla psikometrik olarak geliştirilmiş bir araçtır. Bu ölçek, öğrencilerin **adalet**, **eğitlik**, **sevgi**, **sorumluluk** ve **saygı** gibi temel değerlere ne ölçüde sahip çıktıklarını ve bu değerleri içselleştirdiğini tespit etmeyi hedefler. Ölçek, yapılan Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) sonucunda sekiz temel boyuttan oluşan çok boyutlu bir yapı sergilemektedir.

Ölçeğin geliştirme süreci, yapısal geçerliliğini sağlamak üzere kapsamlı bir doğrulama sürecinden geçmiştir. Elde edilen veriler, ölçeğin sekiz boyutlu yapısını, Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) ile test edildiğinde kabul edilebilir ve iyi uyum değerlerine sahip olduğunu göstermiştir. Ölçeğin genel güvenirlilik katsayısı oldukça yüksek olup ($\alpha = 0.93$), bu da ölçeğin tutarlı ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğunu kanıtlamaktadır.

Anahtar Kelimeler

Tutum Ölçeği, Sosyal Bilgiler, İnsan Hakları, Yurttaşlık Eğitimi, Demokrasi, Değerler, İlköğretim Öğrencileri, Yapı Geçerliliği, Çok Boyutlu Ölçek

Yazarlar

Fatih KAYA

Amaç

Bu ölçeğin temel amacı, ilköğretim kademesindeki öğrencilerin Sosyal Bilgiler, İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi derslerinde vurgulanan temel değerlere yönelik tutum düzeylerini geçerli ve güvenilir bir şekilde ölçmektir. Bu değerler, öğrencilerin toplumsal yaşamda aktif ve sorumlu bireyler olarak yer almalarını sağlayacak çekirdek bileşenleri temsil etmektedir.

Ölçek, eğitimcilerin ve araştırmacıların, öğrencilerin değerleri edinme süreçlerini devalendirmelerine olanak tanır. Elde edilen veriler, öğretim programlarının etkinliğini devalendirmek, değerler eğitimindeki eksiklikleri belirlemek ve bu eksikliklere yönelik iyileştirici müdahaleler geliştirmek için kritik öneme sahiptir.

Yapı

Sosyal Bilgiler ile İnsan Hakları Yurttaşlık ve Demokrasi Derslerindeki Değerlere İlişkin Ortak Tutum Ölçeği, değerlere yönelik tutum yapısını ölçmek için tasarlanmış çok boyutlu bir yapıdır. Ölçek, öğrencilerin sosyal ve demokratik yaşamda sergilediği davranış ve düğüncelere dayanan

sekiz farklı faktörden oluşmaktadır.

Ölçeğin boyutları şunlardır: **Adalet, Etitlik, Sevgi, Aile Birliğine Önem, Duyarlılık, Sorumluluk, Saygı ve Özgürlük**. Bu boyutlar, ilgili derslerin müfredatında yer alan ve çağdaş bir yurttaşın sahip olması beklenen temel insani ve toplumsal değerleri yansıtmaktadır.

Geçerlik

Ölçeğin yapı geçerliği, hem Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) hem de Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) kullanılarak titizlikle incelenmiştir. AFA sonuçları, ölçeğin toplam 46 maddeden oluşan ve sekiz temel faktöre ayrılan bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Yapıyı doğrulamak amacıyla gerçekleştirilen DFA sonuçları, modelin teorik yapıyla uyumunu desteklemektedir. Uyum iyiliği değerleri genel olarak iyi veya kabul edilebilir sınırlar içindedir. Örneğin, **RMSEA** değeri 0.04 (iyi Uyum) ve **NFI/TLI** değerleri 0.97 (iyi Uyum) olarak hesaplanmıştır. Diğer uyum indeksleri olan **GFI** (0.91), **AGFI** (0.88), **IFI** (0.93), **CFI** (0.93) ve **SRMR** (0.06) ise kabul edilebilir uyum düzeyindedir. Bu sonuçlar, ölçeğin yapısal olarak sağlam olduğunu ve ölçmek istediği değer tutumlarının başarılı bir şekilde temsil ettiğini göstermektedir.

Güvenirlik

Ölçeğin iç tutarlılık güvenilirliği, Cronbach Alpha katsayısı kullanılarak değerlendirilmiştir. Ölçeğin genel güvenilirlik katsayısı ($\alpha=0.93$) mükemmel düzeyde olup, ölçeğin maddelerinin birbiriyle yüksek düzeyde tutarlı olduğunu ve güvenilir ölçümler sağladığını göstermektedir.

Boyutlara özgü güvenilirlik katsayıları da kabul edilebilir düzeydedir. En yüksek güvenilirlik katsayısı Saygı boyutuna ($\alpha=0.82$) aitken, en düşük katsayı Özgürlük boyutuna ($\alpha=0.65$) aittir. Diğer boyutların katsayıları şöyledir: Adalet (0.70), Etitlik (0.69), Sevgi (0.75), Aile Birliğine Önem (0.70), Duyarlılık (0.76) ve Sorumluluk (0.71). Bu veriler, tüm alt boyutların başarılı olarak da yeterli iç tutarlılığa sahip olduğunu kanıtlamaktadır.

Faktör Analizi

Ölçeğin yapı geçerliğini belirlemek için öncelikle Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) uygulanmıştır. AFA, ölçeğin sekiz temel faktörden oluştuğunu ortaya çıkarmıştır. Maddelerin faktörlere dağılımı, ölçeğin teorik yapıyla uyumlu bir şekilde, her bir değer alanını temsil eden ayrı bir boyut oluşturmuştur.

Faktörlerin madde dağılımları aşağıdaki gibidir (Toplam 46 madde baz alınmıştır):

Adalet faktöründe yer alan maddeler: 1, 4, 5 ve 6. maddeler

Etitlik faktöründe yer alan maddeler: 9, 10, 11 ve 12. maddeler

Sevgi faktöründe yer alan maddeler: 13, 14, 17 ve 18. maddeler

Aile Birliğine Önem faktöründe yer alan maddeler: 20, 21 ve 22. maddeler

Duyarlılık faktöründe yer alan maddeler: 24, 26, 28 ve 29. maddeler

Sorumluluk faktöründe yer alan maddeler: 30, 33 ve 34. maddeler

Saygı faktöründe yer alan maddeler: 36, 38, 39 ve 40. maddeler

Özgürlük faktöründe yer alan maddeler: 42, 44, 45 ve 46. maddeler

Yapısal modelin doğrulanması için kullanılan Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) sonuçları, modelin kuramsal yapıyı desteklediğini göstermiştir. Özellikle Ki-Kare/Serbestlik Derecesi oranı ($\chi^2/sd = 2.06$) kabul edilebilir uyum şartları içinde yer almaktadır.

Enstrüman

Test Type: Geliştirme Ölçeği (Development Scale)

Format: 5'li Likert Tipi Derecelendirme Ölçeği

Language Available: Türkçe (Turkish)

Population Group: İlköğretim Öğrencileri

Age Group: İlköğretim kademesindeki öğrenciler (Genellikle 6-14 yaş aralığı)

Population Details: Sosyal Bilgiler, İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi derslerini alan ilköğretim öğrencileri.

Test Methodology: Öz bildirim (Self-report) yöntemiyle uygulanan, çok boyutlu tutum ölçümü.

Anahtar Kelimeler

Adalet, Etitik, Sevgi, Sorumluluk, Saygı, Özgürlük, Uyum İndeksleri, Likert Ölçeği, Eğitim Psikolojisi

Yazarlar

Author ORCID Identifier: Bilgi mevcut değil.

Affiliation Email addresses: fatih.kaya@inonu.edu.tr

Correspondence Address: Bilgi mevcut değil.

Ölçünler, Ücret ve Test Yılı?

Ölçeğin geliştirme çalışması 2021 yılında tamamlanmıştır. Ölçek, Fatih Kaya'nın Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde sunulan yayınlanmamış doktora tezinde yer almaktadır. Ölçeğe erişim ve kullanım koşulları için sorumlu yazar ile iletişime geçilmesi gerekmektedir.

Ölçeğin orijinal tez kaynağına ve tam metnine ResearchGate üzerinden erişim sağlanabilmektedir: [researchgate.net](https://www.researchgate.net).

Ölçeğin orijinal PDF'i buradan indirilebilir: [sosyal-bilgiler-ile-insan-haklari-yurttaslik-ve-demokrasi-derslerindeki-degerlere-iliskin-ortak.pdf](#)

Kaynaklar

Kaya, F. (2021). *İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler ile insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi derslerindeki değerlere ilişkin tutumları*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sosyal Bilgiler ile İnsan Hakları Yurttaşlık ve Demokrasi Derslerindeki Değerlere İlişkin Ortak Tutum Ölçeği Maddeleri

Derecelendirme: 1-Hiç katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Kısmen katılıyorum, 4-Katılıyorum, 5- Tamamen katılıyorum

Adalet

Grup çalışmalarında görevlerimizin eşit dağıtılması isterim.

Arkadaşlarla oyun oynarken hile yapmadan oynarım.

Öğretmenlerimin sınıfıta söz hakkı verirken çalışkan tembel ayrımlar yapmasını istemem.

Öğretmenlerimin yazılarda (sınavlarda), herkese hak ettiği notu vermesini isterim.

Eşitlik

Arkadaşlarım arasında zengin fakir, çalışkan tembel gibi ayrımlar yapmam.

Oyun oynarken kız-erkek arkadaş ayrımlar yapmadan oynarım.

Oyun oynarken arkadaşlarımı döllemem.

Anne ve babaların bütün çocuklarına eşit davranmasını isterim.

Sevgi

Küçüklerimi her zaman sever ve korurum.

Ülkemi ve bayrağımı severim.

Çevremdeki insanlara her zaman sevgi ile yaklaşıyorum.

Doğayı (Ağaçlar, hayvanlar) her zaman severim.

Aile birliğine önem verme

Aile üyelerinin birbirine her zaman destek olması gerekir.

Aileme verdiğim her sözüm tutar.

Evden çıkarken büyüklerimden izin alıyorum.

Duyarlılık

Otobüse binerken zorlanan engelli ya da yaşlılara yardım ederim.

Doğaya (çöp atmak, kirletmek, kırıp dökmek vb), zarar verenleri gördüğümde uyarıyorum.

Açık lamba veya açık musluk görürsem kapatıyorum.

Afetlerde (Sel, deprem, yangın vb), zor durumda kalan insanlara yardım etmek isterim.

Sorumluluk

Evde, okulda üstüme düşen görevleri (işleri) yaparım.

Günlük hayattaki kurallara (trafik, temizlik, sıra beklemek gibi) uyarım.

Okuldaki etkinliklerde üzerime düşen sorumluluğu yerine getiririm.

Saygı

Otobüste büyüklerime yer veririm.

Arkadaşlarımla oyun oynarken, onlara saygılı davranırım.

Aileme (anne, baba, kardeş) karşı her zaman saygılı davranırım.

Öğretmenim ders anlatırken sözünü kesmeden ve arkadaşlarımla rahatsız etmeden dersi dinlerim

Özgürlük

Sınıfımda kiminle arkadaşlık edeceğime ben karar veririm.

Alışveriş sırasında istediğim kıyafeti seçebilirim.

Okul içinde istediğim sosyal etkinliğe (oyun, gezi vb) katılabiliyorum.

Düşüncelerimi kimsenin baskısı altında kalmadan rahatça söylerim.